

דיני שמיטת כספים

שלום לכולם, בע"ה בזמן אלול נלמד על שמיטת כספים ופרוזבול. נושא זה מאוד מעניין ומעמיק. מהי בדיוק שמיטת כספים? האם טוב להחזיר את החוב למרות שיש שמיטת כספים? מה בדיוק מתרחש בסיום השמיטה? ומה הדין אם המלווה איננו מוותר על החוב – האם הלווה חייב להחזיר? בע"ה נתעסק תחילה בעניינים אלו, אחר כך נעמיק עוד בנושא זה ואחר כך נעבור לתקנת פרוזבול, וננסה להבין כיצד היא פועלת. בע"ה שיהיה לכולם זמן פורה ומשמעותי, יוסף צבי רימון

מקץ שבע שנים תעשה שמיטה: וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה: את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך: ... השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' א-לקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך:

(דברים טו, א-ט)

משנה שביעית (י, ח-ט):

המחזיר חוב בשביעית, יאמר לו: משמט אני. אמר לו: אף על פי כן – יקבל ממנו... המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו.

יראים (קסד)

וחוב שעבר עליו שביעית אינו רשאי לזה לעכבו אלא על פי מלוה שכל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע אלא לזה יזמין מלוה לדין שישמיט לו חובו כאשר צוה היוצר וב"ד יחייבו למלוה לומר משמיט אני כאשר צוה חכמים כדתנן בסוף שביעית ומייתנין לה בהשולח [ל"ז ב'] המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר משמיט אני ואם אמר אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה. ואם אינו רוצה המלוה לומר משמיט אני יכפוהו ב"ד, כדתניא בכתובות בהכותב [פ"ו א'] על פריעת בע"ח מצוה שהיא אי לא בעי למיעבד מצוה מאי א"ל תניא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון שאמרו לו עשה סוכה ולולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו.

אור זרוע (ד, קח):

וזה לשון רבינו אליעזר ממץ זצ"ל שכתב בספר יראים וחוב שעבר עליו השביעית אינו רשאי לזה לעכבו אלא עפ"י המלוה כל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע...

ולא נהירא מה שכתב שאין לזה יכול לעכב חובו אלא על פי מלוה עד שיאמר משמט אני אלא אפי' הוא תובעו בב"ד לפרוע ואומר אני משמט לא יחוש הלוה על דבריו מפני שהתורה השמיטתו. מיהו אם יש כח ביד המלוה יכוף אותו שיאמר לו אעפ"כ כדלקמן והא דבעי למימר המלוה משמט אני היינו היכא שהביא הלוה את חובו צריך המלוה לקיים המצוה ולומר משמט אני.

ואם אינו רוצה לומר משמט אני כופין אותו בב"ד עד שיאמר ואין זה קנס אלא מצות עשה כמצות נתינת צדקה לעניים שכופין אותו כדפרי' בהלכות צדקה. ולאחר שיכופו אותו ויאמר משמט אני אם יש כח ביד המלוה יכוף את הלוה שיאמר לו אעפ"כ תקבל הימני. ואז יקבל המלוה כדתנן סוף פרק בתרא דשביעית המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו משום שנא' וזה דבר השמטה. ואמרי' עלה בפ' השולח אמר רבא (יתמלי) ליה עד דאמ' הכי ופרש"י זצ"ל יתלינו על עץ עד שיאמר לו אעפ"כ אני רוצה להחזירו לך. איתביה אביי כשהוא נותן לו לא יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמ' שלי הן ובמתנה אני נותן לך א"ל (תמלי) ליה נמי עד דאמר הכי. וכן פי' בערוך מכהו ותולהו מלוה ללוה עד דאמר אעפ"כ. ירושלמי שילחי שביעית רב הונא אמר אומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל:

רמב"ן (שו"ת הרמב"ן סימן מ"א. הובא בתשובת הרא"ש כלל עז, ד):

"שביעית משמטת המלוה ומפקעת שעבודה לגמרי, ואפילו בא המלוה לעבור על דברי תורה ולתבוע חובו לאחר שביעית, הלוה פטור".

רש"י הירש (דברים טו, א):

זו תמצית המצווה: כל שנה שביעית היא שנת שבת המכריזה שה' הוא אדון הארץ ובעליה. במשך אותה שנה האדם משבית את שלטונו על האדמה... כאן מוסקת עוד מסקנה אחרונה מזכות בעלותו של ה' על אדמתנו: ברגע ששנת השבת מסתלקת, עלינו להבין ולהודות שה' הוא גם אדון על כל רכושנו; וזו החובה המוטלת עלינו בשם ה' שכל גבעול בארץ הכריז על שלטונו במשך שנה תמימה: למען ה' עלינו לשמט כל חוב שאנו זכאים לו אם כבר הגיע זמן פרעונו אלא שעדיין לא נפרע... רשאים אנחנו לומר ששמיטת כספים איננה אלא מסקנה של שמיטת קרקע.

ר"י פערלא, רס"ג (עשה ס"א, רסו):

וְכִהִי־שֶׁ גַם בְּשִׁמְיַתָּה כִּסְפִּים לֹא מְלִינוּ בְּשׁוֹם דּוֹכָתָא שִׁיבָא
 בֵּה מְלוֹת עֲשֵׂה. מְשׁוֹם דֶּהֱחֹב מִמִּילָא פִקֵּעַ
 מֵאִפְקַעְתָּא דְּמַלְכָּא וְהִין בּוֹזֵה שׁוֹם חֹבְתָא מַעֲשֵׂה לְהַמְלוֹה אֲלֵא
 לִיחַ דְּלֹא יָנוֹשׁ בְּלִבְדֵּי. וְגַם חֵס שְׁלִרִיךְ לֹמֵד מַשְׁמַט אֲנִי כְּבֵר
 בִּיאֲרֵנוּ לַעֲיִל דְּלִדְעָה הֶרְמִבִּים ז"ל גּוֹפִי' מֵלֵאוּ דְּלֹא יָנוֹשׁ הוּא
 דְּנִפְקָל. וְעַכְ"פּ לִכְ"ע לֹא מִקְרָא דְּחִשְׁמַט יֵדֵךְ נִפְקָל הֵךְ
 מִלְּסָא. וְלֹא אֲחִי כֵךְ קִרָּא אֲלֵא לַעֲיָקֵר מִלְּתָא לֹא־שְׁמַעִינָן שְׁאִין
 לוֹ שׁוֹם שִׁיטְבוֹד עַל הַלֹּבֵה וְהִינוּ יִכּוֹל לְחַבְעוֹ פֶּרַעְוֹן חֹבּוֹ.

בעל העיטור (אות פ, פרזבול):

והא דתנן המחזיר חוב לחבירו צריך לומר לו משמט אני דווקא בשביעית אבל לאחר שביעית לא.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק י

המחזיר חוב בשביעית אומר לו משמט אני רב הונא אמר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לז עמוד ב

המחזיר חוב לחבירו בשביעית – צריך שיאמר לו משמט אני, ואם אמר לו אף על פי כן – יקבל הימנו, שנאמר: (דברים ט"ו) וזה דבר השמטה. אמר רבה: ותלי ל' עד דאמר הכי. איתביה אביי: כשהוא נותן לו, אל יאמר לו בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך. אמר ליה: תלי ליה נמי עד דאמר הכי.

אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסיק ביה רבה זווי, אייתינהו ניהליה בשביעית, אמר ליה: משמט אני, שקלינהו ואזל. אתא אביי אשכחיה דהוה עציב, אמר ליה: אמאי עציב מר? אמר ליה: הכי הוה מעשה. אזל לגביה, אמר ליה: אמטת ליה זווי למר? אמר ליה: אין. אמר ליה: ומאי אמר לך? אמר ליה: משמט אני. אמר ליה: ואמרת ליה אף על פי כן? אמר ליה: לא. אמר ליה: ואי אמרת ליה אף על פי כן הוה שקלינהו מינך, השתא מיהת אמטינהו ניהליה ואימא ליה אף על פי כן. אזל אמטינהו ניהליה ואמר ליה אף על פי כן, שקלינהו מיניה, אמר: לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא.

אמר רב יהודה אמר רב נחמן: נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני; מאי טעמא? כיון דתקינן רבנן פרוסבול, לא שביק היתירא ואכיל איסורא. כי אתו לקמיה דרב, אמר ליה: מידי פרוסבול היה לך ואבד? כגון זה פתח פיך לאלם הוא. תנן: וכן בעל חוב שמוציא שטר חוב ואין עמו פרוסבול – הרי אלו לא יפרעו! תנאי היא, דתנאי: המוציא שטר חוב – צריך שיהא עמו פרוסבול, וחכמים אומרים: אינו צריך.

רש"י מסכת גיטין דף לז עמוד ב

ותלי ליה – אם היה רוצה לחזור בו יתלנו על עץ אם גברה ידו עד דאמר ליה אף על פי כן.

עד דאמר הכי – במתנה אני נותן לך ואין כאן משום לא יגוש דלא בבי דינא קתבע ליה ולא משום חוב.

מרדכי מרדכי (גטין, השולח, רמז ש"פ):

שאל רבינו חזקיה לרבינו אביגדור הכהן לבי נוקפי ונסתפקתי על מעשה באחד שהיה נושה בחבירו מכבר ו' שנים ועתה תובעו והוא משיב כי כבר [*השמטה] השמיטתו ואמת שר"י פוסק שהשמטה נוהגת בזמן הזה אך בשנה השמטה לא בא אליו ולא אמר ליה משמט אני [*עד שעברה השמיטה מ"י] ושוא כיון שעברה השמטה ולא אמר משמט אני תו לא מחויב להשמיט עד שמטה אחרת ולפי הענין נראה דשביעית הפקעתא דמלכא הוא אף על גב דלא אמר משמט אני.

וזה השיב לענין השמטת כספים קבלתי שהשביעית משמטת מאיליה אף על פי שלא אמר משמט אני. אלא מצוה הוא דרמיא עליה [באמירה] דכתיב וזה דבר השמטה ומ"מ אם בא להחזיר במוצאי שביעית כלשון המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני כו' אבל אם לא בא להחזיר במוצאי שביעית כלשון המחזיר חוב בשביעית א"צ כלום דשמוט ועומד הוא דומיא דקתני התם בסיפא רוצח שגלה לערי מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר רוצח אני משמע דלא רמי עליה לומר כן אא"כ רצו לכבדו כדי למונעם הכי נמי לא רמי עליה אא"כ בא להחזיר אבל הדיבור אינו מעכב השמטה וזכר לדבר נולד לו בכור בעדרו מצוה להקדישו אף על פי שכבר קדוש מאליו משעת לידה.

רא"ש (גטין פ"ד סימן י"ט):

יט [דף לו ע"ב] תנן התם (שביעית פ"י מ"ח) המחזיר חוב בשביעית כלומר אחר שביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אף על פי כן יקבל הימנו משום שנאמר וזה דבר השמטה פירוש כיון דאמר לו הדבור יצא ידי חובת שמטה אמר רבה ותלי ליה עד דאמר הכי פרש"י יתלהו על העץ אם גברה ידו עד שיאמר אף על פי כן ולא נהירא דאם כן בטלת תורת שמטה ונראה לפרש ותלי ליה כלומר יהא עיניו תלויות יושב ומצפה עד שיאמר כך וכן מפרש בירושלמי (ה"ז) גבי הא דתניא וצריך לומר משמט אני אמר רב הונא אמר רב אומר לו [בשפה רפה] והימין פשוטה לקבל איתיביה אביי כשהוא נותן לו לא יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא שלי הן ובמתנה אני נותן לך אמר ליה ותלי ליה עד דאמר הכי: **רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ט הכ"ט).**

ערוך (ערך תל):

אמר רבא ותלי ליה אדאמר הכי פי' מכהו ותולהו המלוה ללוה עד דאמר הכי.

ראב"ד (על הר"ף מסכת גיטין דף כ.):

אמר רבה ותלי ליה. ראיתי מי שפי' שתופס המלוה את הלוה בבגדו עד שיאמר לו אעפ"כ. ואין הדעת מקבלו גם אין לו פנים לזה הפי' ואני כך נ"ל כשיאמר לו אעפ"כ לא יצניעם מיד אלא תולה אותם לפניו שיחזירם במצות שמיטה כדי שלא יראה שלא גמר בלבו להשמיט.

ר"ש (שביעית י', ח):

ואמר לו המלוה משמט אני אם אמר לו הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע יקבל ואמר בהשולח דתלי ליה עד דאמר הכי בירושלמי (שם) דאומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל.

רש"י במסכת שבת (קמח:):

רישא – דהלואת שביעית היא, אי נמי יהיב ליה לזה – צריך למימר ליה מלוה: משמט אני.
ואם אמר – לזה אף על פי כן איני חפץ שישמטו – יקבל ממנו.

מאירי בשבת (קמח:):

המחזיר לחבירו חוב בשביעית ר"ל שעברה עליו שביעית מדת חסידות היא ורוח חכמים נוחה הימנו וצריך המלוה לומר משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ הרי זה יקבל הימנו ויזהר שלא יאמר לו שבחובו הוא פורע אלא שהוא נותן לו משלו בשיעור חובו:

רש"י אצלנו (ד"ה עד):

ותלי ליה – אם היה רוצה לחזור בו יתלנו על עץ אם גברה ידו עד דאמר ליה אף על פי כן.
עד דאמר הכי – במתנה אני נותן לך ואין כאן משום לא יגוש דלא בבי דינא קתבע ליה ולא משום חוב.

רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ט ה"ד):

אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה... לפיכך הלוה את חבירו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה, וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב.

ב"ח (חושן משפט סימן סז ס"ק לו):

מיהו מה שהקשה הרא"ש על פירוש רש"י דאם כן בטלת תורת שמטה נראה דאינה קושיא כלל דהא לא אמר בגמרא דתלי ליה אלא במחזיר חוב בשביעית ואמר ליה המלוה משמט אני דהתם ודאי כיון דכבר החזיר לו חובו ואמר ליה המלוה משמט אני הרי כבר קיים מצות שמטה שנאמר וזה דבר השמטה שהדבור של שמטה היא השמטה וכיון שקיים המצוה שוב יכול לתלותו על עץ אם גברה ידו כדי שיאמר אף על פי כן שהלא מעצמו החזיר לו החוב ודבור זה של המלוה דאמר משמט אני אינו אלא לקיים מצות שמטה ולמה זה יחזור ליטול המעות שכבר נתן שהרי אין עליו אלא לומר אף על פי כן ולא ליטול המעות והלכך יכול לתלותו על עץ עד שיאמר אף על פי כן וכיון דאם לא החזיר לו הלוה חובו כל עיקר אין לו רשות למלוה

לתלותו על עץ כדי שיחזיר לו חובו דהשביעית משמטת בסופה מעצמה אם כן ליכא למימר בזו כשהחזיר לו החוב וכו' דאם כן בטלת תורת שמטה שהרי תורת שמטה נוהגת כשלא יחזיר לו החוב. ולפיכך נראה דהמיקל כרש"י ז"ל זריז ונשכר ובתורת הדשן סוף סימן ד"ש כתב גם כן דקושיית הרא"ש ליתא עיין שם:

המלווה את חבירו לעשר שנים

מכות ג. משנה בסוף העמוד עד ג: "והמוסר שטרותיו לב"ד - אין משמיטין".

תלמוד בבלי מסכת מכות דף ג עמוד א

מתני'. מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתן לו מכאן ועד שלשים יום, והוא אומר מכאן ועד עשר שנים - אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז, בין נותן מכאן ועד ל' יום, בין נותן מכאן ועד עשר שנים.

גמ'. אמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - שביעית משמטתו, ואף על גב דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש, סוף אתי לידי לא יגוש. מתיב רב כהנא: אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים; ואי אמרת שביעית משמטתו, כולהו נמי בעי שלומי ליה! אמר רבא: הב"ע - במלוה על המשכון, ובמוסר שטרותיו לב"ד, דתנן: המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לב"ד - אין משמיטין. איכא דאמרי, א"ר יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - אין שביעית משמטתו, ואף על גב דאתי לידי לא יגוש, השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. אמר רב כהנא, אף אנן נמי תנינא: אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים; ואי אמרת שביעית משמטתו, כולהו נמי בעו שלומי ליה! אמר רבא: הב"ע - במלוה על המשכון, ובמוסר שטרותיו לב"ד, דתנן: המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לב"ד - אין משמיטין.

רא"ש מסכת מכות פרק א סימן ג

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו [דף ג ע"ב] ואף על גב דהשתא לא קרינא ביה לא יגוש אתי לידי לא יגוש. איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו אף על גב דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינא ביה לא יגוש. ריב"א פוסק בכל מקום הלכה כלשון ראשון שכן היו שונים רוב החכמים אבל יש שאומר כלשון זה וכן כתב רבינו אליהו הזקן באזהרות זמן עשר כי ילוונו בחצי ימיו יעזבנו. ור"ת פוסק כלשון אחרון והגיה באזהרות ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו והביא ראיה מההוא דפרק מי שמת (דף קמה א) ה' דברים נאמרו בשושבינות נגבית בב"ד ואין שביעית משמטתה כיון דהשתא לא קרינא ביה לא יגוש אף על פי דלכי מטי זימניה אתי לכלל לא יגוש. ולאו ראיה היא כולי האי דשאני התם דשמא לעולם לא יבוא לידי פירעון דכמה דברים מעכבין לפרוע כדאיתא התם. ועוד הביא ראיה מההיא דפ' כל הגט (דף ל א) המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם מפריש בחזקת שהן קיימין ואין שביעית משמטתו מ"ט דלא קרינא ביה לא יגוש ואף על גב דאתא לכלל לא יגוש לאחר זמן דבעל הבית אין יכול לחזור בו. וגם זו יש לדחות דשמא לא יבא לידי לא יגוש דהכהן יכול לחזור בו ולבטל המקח ומיהו נראה דהלכה

כלישנא בתרא דפשטא דמתניתין מסייעא ללישנא בתרא ותיובתא דלישנא קמא אלא דרבא דחי ליה ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה ט

המלוה את חבירו וקבע לו זמן לעשר שנים אינו משמט, אף ע"פ שהוא בא לידי לא יגוש הרי הוא עתה אינו יכול לנגוש, התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת.

הקפת החנות

משנה מסכת שביעית פרק י

שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר הקפת החנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זה משמט רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמט שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זה משמט רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק י

[א] שלא בשטר, הוא שטר שאין בו חיוב אחריות. ובשטר, הוא שיהא בו בפירוש אחריות נכסים, הרי זה משמיט אף על פי שהוא כמי שמשכן אצלו שדהו באותו החוב. והקפת החנות, הוא מה שדרך בני אדם להתקשר עם בעלי החנויות שיקח ממנו צרכיו עד שיתקבץ אצלו סכום וישלם לו, אין אותו הסכום הנקבץ נשמט בשביעית, לפי שאינו כדרך החובות, שלא מכר בעל החנות מה שמכר כדי שיהא חוב, ואינו אלא מוכר בדמים מועטים עד שיצטרף עם דמים אחרים ויקח את שלו. ומה שאמר ר' יהודה הראשון הראשון משמיט, ר"ל שאם קנה ממנו כלומר מבעל החנות פעם אחר פעם הנה תכלית מה שאמרנו שאינו משמיט בשנה שביעית הוא רק מה שנתן לו במכירה אחרונה אבל כל העסקות הקודמות הרי הם חוב כשאר החובות ונשמטים בשנה שביעית. ומלאכה שהיא פוסקת בשביעית, כגון החרישה והקצירה וזמירת האילנות, והכוונה בדברי ר' יוסי שאם היה חייב לשכיר שכר חריש שחרש לו או קציר שקצר הרי אותו השכר נשמט, לפי שנעשה חוב הואיל ואי אפשר להמשיך באותה מלאכה בעת השמטת החוב. ואין הלכה כר' יהודה. ולא כר' יוסי.

ספרי (דברים קיב):

יכול אף בגזילה ובפיקדון? תלמוד לומר 'משה ידו'... יכול שכר שכיר והקפת החנות? תלמוד לומר 'אשר ישה ברעהו'.

בית יוסף חושן משפט סימן סז

הקפת חנות כו'. משנה פרק אחרון של שביעית (מ"א) הקפת חנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה משמטת ואף על גב דפליג התם רבי יהודה קיימא לן כתנא קמא. ופירש הרמב"ם בפירוש המשנה והקפת חנות היא האמנה ומקח וממכר בין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון יפרעהו וזה הנקבץ לא יהיה נשמט בשנה השביעית מפני שאינו על דרך חוב

ולא מכר לו בעל חנות על מנת שיהיה חוב אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ הכל ויתן לו ממונו עכ"ל. ונראה מדבריו שאין שום חוב משמט בשביעית אלא המלוה את חבירו לבד אבל המוכר חפץ ונתחייב לתת לו דמים לא מיקרי הלואה ולא תיקשי מהא דתנן בפרק בתרא דשביעית (מ"ב) השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט דהא אוקמוה בירושלמי (ה"א) דאתיא כרבי יהודה דאמר התם בהקפת חנות אם הקיף וחזר והקיף הראשון משמט והכא נמי בשהקיף הפרה וחזר והקיף דברים אחרים וכיון דלא קיימא לן כרבי יהודה ממילא אידחיא ההיא מתניתין מהלכה. והכי משמע נמי מדתנן התם (שם) האונס והמפתה והמוציא שם רע אין משמטין ואמרין בירושלמי (שם) רבי מאיר היא דאמר במלוה הדבר תלוי הרי בהדיא דסתם מתניתין סברה דאין שביעית משמטת אלא מלוה דוקא וכמו שכתבתי. אך קשה לי מדתנן האונס והמפתה והמוציא שם רע אין משמטין וכן נמי תנן (מ"א) שכר שכיר אינו משמט ולמה ליה לתנא למימני כי רוכלא והוה ליה למסתם סתומי אין משמט בשביעית אלא מלוה אבל לא אונס ומפתה כו' אלא אם כן זקפן עליו במלוה. וגם הרמב"ם פסקה להחייב דהשוחט את הפרה בפרק הנזכר (ה"ה) וגם פסק (ה"א) להחייב דהקפת חנות אינה משמטת נראה שמצא בשום דוכתא דההיא דהשוחט את הפרה ככולי עלמא אתיא. ואם כן כל חייב לחבירו בין דרך הלואה בין דמי דבר שמכר לו הרי הוא משמט בשביעית והקפת חנות שאני שדרך להקיף שנה ושנתים ובסוף נוטל חובו ואין דרך לנגשו וכיון שכן הוה ליה כהלואה עד אחר שביעית דלרוב הפוסקים אין שביעית משמטתו וכן השכיר דרכו לקבץ שכר שנה או שנתים ביד שוכרו ואינו נוגשו לתתם לו אבל הם בידו כפקדון או כהלואה עד אחר השביעית אבל המוכר חפץ לחברו ולא קבע לו זמן לפרעו אחר שביעית מיד שמכר לו הוה ליה כאילו הלואה ושביעית משמטתו והיינו טעמא דההיא דהשוחט את הפרה וחלקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז

סעיף יד

הקפת (פי' שקנה באמנה) חנות, אינה משמטת. ואם זקפה עליו במלוה, משמטת. הגה: ומקרי זקיפה משעה שקבע לו זמן לפרעו (טור והרא"ש פרק השולח). ויש אומרים דמקרי זקיפה מיד שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד (מרדכי פ' הנשבעין).

סעיף טו

שכר שכיר, אינו משמט. ואם זקפו עליו במלוה, משמט.

החזרת הלואה - פריעת בעל חוב (לא בשמיטה אלא בשנה רגילה):

שו"ת הרדב"ז (ח"ב תר"י):

שאלת ממני על הא דאמרין פריעת בעל חוב מצוה אם היא מצוה מן התורה או

מדרבנן ואת"ל מצוה של תורה למה לא מנו אותה בכלל המצוות.

תשובה מצות עשה של תורה היא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל או את

העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הופקד אתו או את האבדה אשר מצא וכתב

הרב פ"ז מה' גולה ואבדה אחד הגוזל או העושק או הגונב או שהלוהו או שהפקיד

אצלו או מצא אבדה וכחש בה או שהיתה ביניהם שותפות ונשאר לו אצלו ממון

או שעשה עמו מלאכה ולא נתן שכרו וכו' הרי שהשוה ז"ל הלואה לשאר הדברים הנזכר בכתוב ובתחלת ההלכות כתב שאם גזל חייב להחזיר שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל זו מצות עשה ע"כ וכי היכי דהוי מצות עשה להשיב את הגזלה ה"ה לכל הנזכר בכתוב והלואה בכלל ולא מנה מצות עשה לפרוע החוב שא"כ היה צריך למנות השבת הגזל והגנבה והעשק והפקדון והאבדה וההלואה כל א' בפני עצמה וירבו המצות כפי פרטי התביעות ולפיכך מנה מצות עשה להשיב את הגזלה שבה פתח הכתוב וה"ה לכל מי שיש לחברו אצלו ממון באיזה דרך שיהיה מצות עשה להשיב לו ולא הוצרך למנות השבת אבדה מצוה בפני עצמה אלא לקודם שתבא לידו מצוה להשיבה אבל אחר שבאת לידו הרי הוא בכלל והשיב את הגזלה ופשוט הוא.

תוס' בכתובות נו.

מיהו מלוה לא חשבינן כתובה בתורה דאפילו למאן דאמר (קדושין דף יג:) מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי היינו דוקא כגון נזקין וערכין ופדיון הבן דמסברא לא הוה מחייבין להו אם לא שחייבתו תורה בפירוש אבל מלוה כולי עלמא מודו דלא טרפא ממשעבדי דאינה באה מכח התורה דסברא הוא שיש לו לשלם מה שלוה ממנו.

אור החיים (שמות, כ"ב, כד):

"אם כסף תלווה" – אם יש לך כסף יותר מכפי צרכיך, עד שאתה יכול גם להלוות, דע כי "את העני עמך" – את חלקו של העני אתה מחזיק.

רמב"ם (מתנות עניים י, יז):

שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול.

הרב קוק (עין איה ברכות ב, שביעית יב):

התכלית העקרית של שמיטת החוב בשביעית הוא מפני כי קרא שמיטה לד', להסיר את העול היותר כבד שמתקבץ לרגלי שליטת העשירים על העניים, מפני שהוצרכו להם איזה פעם להלוואה, שהכניעה והעבדות תהי' מוטבעת בלב מי שירגיש על עצמו חוב לחבירו "עבד לווה לאיש מלווה", והשעבוד הזה עלול להכניע את ישרי לב לפני עשירים תקיפים שיהיו המה המלווים. על כן תבוא השמיטה ותתיר אלה החרצובות.

